

Kontúry autorskej stratégie Anny Räu-Lehotskej

JAROSLAV VLNKA

Contours of Anna Räu-Lehotská's authorial strategy

Abstract

The aim of this paper is to characterize the specific authorial strategy employed by Anna Räu-Lehotská in her literary work. Based on an analysis of her poetic and prose texts, we observe the techniques the author uses in her treatment of themes and development of motifs. We attempt to describe the way in which she creates and organizes her texts and builds relationships between their individual parts. We note that she chooses artistic means, genre elements, and style, using certain inspirational impulses relevant to achieving her authorial intentions and goals. These are varied: to evoke emotions and reflections on the transience of being, to resolve a personal problem, to express an opinion on social issues. At the same time, the question of the reader's position within the literary communication evoked by these texts also arises as worthy of attention.

Keywords: Author; Strategy; Analysis; Literature; Syncretism; Influences; Postmodernism

Subject-Affiliation in New CEEOL: Language and Literature – Studies of Literature – Slovakian Literature

DOI: 10.36007/eruedu.2025.4.109-118

Úvod

V tejto štúdii sme sa rozhodli preskúmať spôsob, akým Anna Räu-Lehotská pristupuje k literárnej tvorbe na základe jej zrkadlenia v najnovšom výbere Záblesky sprisahaného času (2024), ktorý vychádza pri príležitosti životného jubilea spisovateľky. Zamerali sme sa na to, ako sa táto renomovaná autorka prozaických kníh a básnickej zbierky, prezentuje v kontexte dolnozemskej slovenskej literatúry, v ktorom je prítomná už vyše tridsať rokov. Pokúsili sme sa zaznamenať špecifiká nezameniteľného autorského štýlu, pričom čerpáme z výsledátov vlastnej interpretácie i doterajšej odbornej reflexie. Nazdávame sa, že výrazný podiel na formovaní autorskej individuality tejto dolnozemskej spisovateľky má nielen výber a spôsob spracovania témy, ale aj formálna stránka literárneho vyjadrenia. Pozornosť preto takisto venujeme cieľom, ktoré autorka svojou výpoveďou sleduje. V tomto kontexte nás zaujala tiež skutočnosť, komu je výpoveď adresovaná. Postavenie čitateľa v rámci literárnej komunikácie, ktoré zrejme neintencionálne predurčuje autorka svojim dielom, je výrazným charakteristickým znakom individuálne unikátneho tvorivého procesu.

Výskumné zameranie

Pri analýze a uvažovaní o význame umeleckých literárnych diel Anny Räu-Lehotskej zohľadňujeme osobitý prístup, resp. autorskú stratégiu, ktorá odráža osobnosť, životné i literárne skúsenosti a hodnoty autorky, ako aj jej špecifické chápanie sveta a jedinečnosť tvorivého prejavu (Žemberová 2018). Autorská stratégia, čiže zámer je to, čo autor zamýšľa svojím textom dosiahnuť. Predstavuje úmysly, ciele a víziu, ktoré realizuje vytvorením diela. Napríklad, chce prostredníctvom umeleckého literárneho diela informovať, presvedčiť, poučiť, zabaviť, inšpirovať alebo vyvolať emócie, či diskusiu (Nosková 2014). Nazdávame sa, že existuje dôvod, prečo si autorka volí špecifický spôsob písania, preferuje určité žánre alebo ešte precíznejšie a zároveň paradoxne, prečo sa v jej literárnej tvorbe prejavuje druhovo-žánrový synkretizmus. Texty ukrývajú vysvetlenie motivácie a súvislosti, obsahujú aj kľúčové aspekty autorského zámeru.

Východiskom nášho zamyslenia sa stal aktuálny výber z tvorby Záblesky sprisahaného času, ktorý je možné z viacerých aspektov považovať za reprezentatívny. Tento výber z hľadiska kontinuity autorkinho tvorivého vývinu otvára poézia, ale pri-náša najmä jej ťažiskovú prozaickú tvorbu. Hoci autorka vstúpila do literatúry ako poetka „veku primeranými básňami“ (Šenkár 2024, 116), ktoré publikovala z antológiách *Variácie* (1980, 1981), tieto básnické texty sa vo výbere nenachádzajú. Všetky vybrané básne sú zo zbierky *Nesúlady* (2014), ktorá predstavuje vyzretejšiu tvorbu a zatiaľ jedinú samostatne vydanú básnickú knihu. Poézia Anny Räu-Lehotskej je plná zážitkovej neuchopiteľnosti, zmyslovej abstrakcie a mocných dojmov. Je to prevažne osobná lyrika, čo rieši ontologickú tému pomínutelnosti, resp. plynutia času v ľudskom živote a vnútornom svete lyrickej hrdinky, ktorá je autoštylizáciou autorky.

Stratégia básnickej výpovede

Básňam zdanlivo chýba oporný bod, čo je šťastie zapríčinené tým, že poukazujú na jeho hľadanie a na tápanie lyrickej hrdinky v neistote a bezradnosti. Príbehy života na pozadí týchto básní sú skryté a zašifrované, súvislosti môžeme iba tušiť a niektoré kľúče k ich interpretácii sú zámerne stratené. Napriek tomu, že podstata týchto básní je ťažšie uchopiteľná, viaceré indicie signalizujú ich regionálne a priestorové zakotvenie. Autorku formujú životné okolnosti a dolnozemske prostredie, ktoré ju inšpiruje geograficky, ale aj v rámci areálového literárneho nadväzovania, vplyvu autorskej stratégie textového spracovania, čo sa prejavuje osobitým „zakomponovaním autentického etnického priestoru aj z jeho dejinnej pamäti a literárneho času do tematiky“ (Žemberová 2018, 1). Autorka šikovne „do lyrických výpovedí poeticky vtesná epický priestor“ (Šenkár 2015, 286), ktorý v úvodnej básni tejto antológie *Prízraky* indikuje archaický výraz „beštráňov“ (agátov) zdôraznený a odlišený kurzívou.

Autorka: „V rozpínajúcich sa tieňoch / beštráňov“ (Räu-Lehotská 2024, 5) roztvára témy týkajúce sa jej individuálneho bytia, ale aj ľudskej existencie všeobecne.

Lyrická hrdinka má pevné miesto v prostredí aj v spoločenskej štruktúre, a to čo hľadá je odpoveď na minulosť, ktorá sa v zábleskoch času pripomína tým, čo zostalo nedopovedané a nedoriešené. Lyrická hrdinka sa nachádza v rekapituláčnej fáze života, v ktorej „tiene“ reprezentujú traumatické problémy a bytostné zranenia. Súčasne evokujú pochmúrnú atmosféru a náladu. Odkazujú na nevyhnutnosť zmeny pretrvávajúcej existenčnej nepohody. Básnická výpoveď, svedčí o prístupe autorky, ktorá vytvára paralelu prírodného a ľudského sveta, vyjadruje momentálne obavy, ale aj nádej na opätovnú harmóniu: „Skrýli sme sa pred dažďom / ako pred zlým snom (...) Poplatili sme si vinu až do konca. / Mohlo by už prestať“ (Räu-Lehotská 2024, 10).

Básne sú atmosféricky zasadené do nevlúdneho počasia (vichrica, vietor, dážď, sneženie, búrka, hmla) a často aj do ročných období (jeseň, zima), ktoré reflektujú diskomfortný vnútorný stav, nepriaznivú životnú situáciu subjektu a vyžarujú nevlúdnosť a ľudský chlad. Počasie, ročná doba, resp. časť dňa sú detailizované, čím sa prehĺbuje senzitivne prežívanie. V jej básňach efektívne padá listie, horia sviečky alebo „pripozdieva sa“ (Räu-Lehotská 2024, 15), čo evokuje Kraskov pocit oneskorovania, trpké zistenie človeka, ktorý zmeškal niečo zásadné vo svojom živote.

V básňach Räu-Lehotskej defilujú záležitosti, ktoré lyrickú hrdinku stále trápia. S odstupom času zostávajú otvorené, akútne i také, na ktoré by rada zabudla, ako píše: „hľadám oázu zabúdania (Räu-Lehotská 2024, 11). Sprítomnené obrazy minulosti neraz pôsobia ako fatamorgána, autorka narába s tajomstvom, rozvíja motív osudového zahmlenia, príznakov a preludov v rovnomenných dielach: Prízraky, Prelud. Z usporiadania slov v štruktúre básne sa predpokladá neočakávaná súvislosť a dostáva sa čitateľom silná kondenzovaná emócia. Autorka si bolestne uvedomuje, že nie všetko, čo sa stalo, prebolí a vylieči čas. Spracované témy pominuteľnosti, fatálneho minúťcia cieľa, riešenia omylu a straty, sú v poézii skôr pesimisticky ako proaktívne ladené. Pochmúrne okamihy, udalosti, príhody a situácie, ktoré ostali zatemnené „v útrobach pamäti“ (Räu-Lehotská 2024, 20) sa vynárajú „z tieňov na svetlo“ Žiadajú si reflexiu a hodnotenie. V týchto intenciách autorka prizýva čitateľa k spoluporbe, avšak to, čo je po čase stále páľčivé, si vyžaduje najmä sebareflexiu a sebahodnotenie z perspektívy lyrickej hrdinky, keďže sa sprítomňujú prevažne dôsledky, príčiny zostávajú zahmlené a naďalej tušené.

Do čisto poetickej výpovede vystavanej na základoch umeleckých jazykových prostriedkov, ktoré pôsobia miestami archaicky a vzbudzujú dojem vplyvu literárnej moderny, občas prenikne technický termín alebo výraz, resp. slovo späté s profesionálnym zameraním autorky: „kalné pramienky plombujú výmole“ (Räu-Lehotská 2024, 20), ktoré sa niekedy zobrazujú už priamo v názve básne: Priskrutkujem si. Nezriedka sa v týchto básňach objavujú aj genitívne metafory ako: „hmla každodennosti“, „papuče starcov“, alebo „omrvinky túžob“ (Räu-Lehotská 2024, 5–27), ktoré azda v povedomí autorky indikujú druhové zaradenie básnického textu k poézii písanej voľným veršom. Verše Anny Räu-Lehotskej takisto vykazujú znaky sviaťtočnosti, poézia nie je pre ňu kratochvíľou. Umožňuje návrat do zlomových bodov života s nutnosťou voľby, osudového rozhodnutia, na rázcestie, odkiaľ viedli do budúcnosti rôzne cesty... Lyrická hrdinka, ktorá je spodobením pocitového a myšlienkového sveta autorky, spätne vyhodnocuje, či jej vtedajší výber smerovania,

zaujatý postoj a vyjadrenia boli správne. Räu-Lehotská je autorkou nemnohých kníh, prevažne prozaických súborov, neohlasuje sa často, o to sa snaží vyznievať presvedčivejšie.

Špecifiká autorského prístupu v próze

Nasledujúcu časť reprezentatívnej publikácie *Záblesky sprisahaného času*, tvorí výber próz, ktoré pochádzajú z kníh *Jedným dychom* (1994), *Zvitok predsavzatí* (2009), *Voľný kúsok priestoru* (2011). Tieto prózy potvrdzujú zistené ukazovatele, autorskú stratégiu, inšpiračné podnety, jedinečnú životnú skúsenosť a „zvýrazňujú osobitý literárny kontext“ (Žemberová 2018, 1) dolnozemského kultúrneho priestoru. Anna Räu-Lehotská si zachovala tvorivú kontinuitu a integritu. Ukazuje sa tiež, že autorka sa nerozhoduje apriórne pre konkrétnu žánrovú formu, v ktorej dielo sa prejaví, dokonca v určitých prípadoch (textoch) sú aj druhové charakteristiky problematické, niekedy nejde o exaktne vymedzenú poéziu a prózu, lež o ustavičné „dianie zmyslu“ opodstatnené vlastným životom, ktorý „presadzuje svoju špecifickú hodnotu“ (Jankovič 2014, 13) hľadaním originálnej formálnej prezentácie. Také dielo vzbudzuje dojem provizórnosti výpovede, pričom jeho typickým prvkom sa stáva „neúplnosť, nedokončenosť, dokonca neprehľadnosť“ (Hubík 1991, 27).

Aj v prozaickej tvorbe, a publikované texty sú toho dôkazom, sa prejavuje druho-vo-žánrový synkretizmus, často sa potvrdzuje, že Räu-Lehotská zostala bytostným založením poetka. Prózy majú lyrický fundament alebo vyžadujú šifrovanie významu. Niekedy rozdiel signalizuje forma. Napríklad text *Oblak* sa javí ako báseň v próze, ale pri otázke jeho zaradenia, striktná klasifikácia zlyháva. *Oblak* je exemplárnym príkladom próz, ktoré sa „iba tým, že sú napísané neviazanou rečou, môžu zaradiť výlučne k epike“ (Anoca 2012, 61). Pričom problematická klasifikácia a zaradenie vedie k poznatkom, že autorská stratégia komponovania próz nasvedčuje „postmoderným tendenciám“ (Anoca 2012, 61) a „rozvíjanie postmoderny“ (Matyášová 2016, 33), presnejšie „postmodernistická orientácia“ (Šenkár 2019, 191) je výstižnou charakteristikou časti prozaického diela, ktoré sa vyznačuje druhovou a žánrovou hybridnosťou. Z tejto perspektívy je považované za fragmentárne, anekdotické a otvorené dielo „neustálemu generovaniu“ (Eco 2015, 27). Autor takého diela prestáva byť jeho výhradným tvorcom, ktorý garantuje konečnú podobu a zmysel, naopak ráta s kreatívnou účasťou čitateľa.

Uvedenými atribútmi disponuje aj metaforická, polysémantická poviedka *Príchod*, ktorá je plná náznakov a otvorená pre tvorivú interpretáciu. Samotný príchod v poviedke je hypotetický, zostáva totiž nejasné, čo prichádza, kto prichádza, môže to byť nový život, ale i smrť, či niečo mimoriadne, alebo všedné, azda s osobným významom. V tomto širokom rozpätí je príchod náznakovito charakterizovaný ako neopakovateľná skúsenosť a podstatná zmena. Témou tejto i ďalších poviedok je zväčša každodenný život, vnútorné pocity a stavy protagonistky, jej myšlienkové poruchy. Ako lyrická hrdinka, tak aj protagonistka a rozprávačka vo viacerých prózach, je štylizáciou autorky. Takisto ustavične niečo hľadá, niečo ju trápi, v niečo dúfa, stále jej čosi uniká. Pocit unikania podstatného, pomínuteľnosti, nepochopiteľnej

súhry okolností, nepravdepodobnej náhody, absurdného zmiznutia a straty, je ústrednou témou poviedky Čižmy, v ktorej miznú aj celkom konkrétne veci: „Neboli tam. Začala som sa otáčať ako psík za chvostíkom, ale darmo čižmy neboli nikde“ (Räu-Lehotská 2024, 43). Načrtnuté skutočnosti sú v podstate obrazné. Podnet je psychologický a vytvára obraz momentálneho rozpoloženia subjektu. Veci, ktoré literárne postavy nenachádzajú na svojom mieste, evokujú neporiadok v životných príbehoch, z ktorých vyvstáva potreba nového usporiadania osobných záležitostí a nevyhnutnosť životnej zmeny. Tomu nasvedčuje aj potreba autorky zakončiť poviedku, v ktorej rozvíja sľubný mysteriózny motív, poľahčujúco, úsmevne, optimisticky a s vtipom. Keďže i za cenu oslabenia výsledného efektu výpovede ponúkne vysvetlenie; „že si čižmy odskočili na štamperlík“ (Räu-Lehotská 2024, 44). Čitateľ je takto konfrontovaný s úsilím niečo bližšie nešpecifikované napraviť, vrátiť sa do hraničného bodu života v čase a modifikovať vlastnú voľbu, čo reálne nie je vždy možné. V erbovej próze Zvitok predsavzati na margo tejto témy autorka dospeje k istému rezultátu: „Úsudok, kedysi racionálny, bol už dnes len lepivou gebuzinou, brány, ktoré kedysi dovoľovali prívál myšlienok sa teraz pozatvárali a zadným východom bol povolený len ich konvulzívny odchod“ (Räu-Lehotská 2024, 45).

Viacere prózy majú značne lyrický charakter, tematizujú vnútorné pocity, sklamanie, dezilúziu, ich námet je osobný. „Predstavivosť je základným východiskom pri pochopení“ (Šenkár 2011, 124) týchto próz, ktoré pôsobia dojmom prototextov, autorských náčrtov v stave rozpracovania, v procese zrodu, napríklad: Putá, Tieň. Ďalšie prózy, špeciálne Telefonát sa vyznačujú zvláštnou reakciou na vonkajšie podnety, ktorá je v súvislostiach vzletných opisov snažiacich sa postihnúť hlbšie duševné pohnutky, až nepredvídateľne pragmatická. Prózy Räu-Lehotskej poukazujú na výnimočnosť tvorivého aktu, autorka píše málo a obrazne povedané vo chvíľach sviatočných, vyjadruje sa k subjektívne dôležitým momentom života, významným vnútorným zážitkom. Čo platí takisto pre poéziu autorky, ktorej predchádza silný podnet. Skutočnosť, že vzniká vo výnimočných chvíľach (i veľmi smutných) dokumentujú básne príležitostného charakteru, venované dvom osobnostiam slovenskej dolnozemskej literatúry, ktoré behom týždňa (vo februári 2008) opustili tento svet: Krátky dolet – na pamiatku Adama Suchánskeho a Prehlbený kaňon – spomienka na Ondreja Štefanka.

Autorka hľadá hlbšie súvislosti v navonok bežných udalostiach ľudského života. Táto autorská stratégia sa zobrazuje i v názve Zatmenie slnka, ktorý poukazuje na astronomický jav, nastávajúci raz za dlhý čas. Sila prírodných živlov a úkazov, pripomína ľudské slabosti. Človek je pod vplyvom okolností, osudovej predurčenosti, v kolobehu determinácií. Veď, každé pevné rozhodnutie človeka môže život obratom zmeniť (Vzorné správanie) a priebeh udalosti dokáže rovnako ľahko narušiť neočakávaná situácia, ktorú môžeme chápať ako podobenstvo o márnosti úsilia (Nedeľný obed). Autorka sa dotýka prchavých, nestálych a premenlivých javov, ktoré sú podstatné pre život. V poviedke Kríšťalové kone, tak označuje medziľudské vzťahy. Je možné ich upevňovať a napomáhať vývinu, a predsa zostanú jednako krehké, autonómne, vývinovo nepredvídateľné a dočasné.

Ťaživé témy sa autorka snaží odľahčiť humorom. Využíva pritom situačnú i charakterovú komiku. V próze Hurá na lyžovačku, v ktorej sa dievčatá z nižiny chystajú

do hôr a zabezpečujú si vhodný výstroj, pracuje s určitých vzorcom správania, ktorého multiplikovanie v rozprávaní indikuje komickosť, vlastný príbeh oživuje a poľudšťuje. Daná autorská stratégia završovania vážnej, neveselej témy pozitívnym impulzom, ktorý povzbudzuje, je plne opodstatnená. Hoci sa to deje na úkor celkového dojmu. Ako sme už spomenuli, keď atraktívny mysteriózny motív (Čižmy) vedie k otvorenému koncu, ale stráca isté čaro tým, že je komicky dopovedaný.

Z diapazónu próz, ktoré viac alebo menej akcentujú lyrické prvky sa vymyká spoločensky angažovaná poviedka *Ako je tým učiteľom dobre*, ktorá patrí do kategórie próz „zo školského prostredia, ktoré sú determinované jej vlastným povolaním“ (Šenkár 2019, 194), vychádza z autentickej učiteľskej skúsenosti, podobne ako Valaška pri boce, ktorá je ako väčšina próz knižného výberu postavená na omyle, nedorozumení a zámene pojmov s dojmami. Poviedka *Ako je tým učiteľom dobre* obsahuje výraznejšie autobiografické prvky, je podrobnejšia a má vysokú výpovednú hodnotu. Táto rozsiahla próza prezentuje sociálny kritizmus. Disponuje ironickým názvom a vyvracia názorové stereotypy, verejnú mienku na učiteľské povolanie. Autorka využíva nezvyčajný rozsah poviedky, ktorý je v porovnaní s rozsahom ostatných próz naozaj mimoriadny, a trpezlivo vyvracia tvrdenia verejnosti na adresu učiteľov. Najmä tie, ktoré sa týkajú konkrétnych záležitostí: bagatelizujú pracovné nasadenie a náročnosť povolania, pričom upozorňujú na štedrý pomer voľných dní, ktorý neoprávňuje žiadať výhody. Autorka sa pokúša názorne ukázať, „čo všetko sa za víziou dlhých prázdnin skrýva“ (Vitězová 2012, 60). Vysvetľuje neopodstatnenosť ľudskej závesti, že dlhé a frekventované prázdniny v učiteľskom povolaní, podobne ako v každom inom, existujú ako kalendárny fakt.

Na príkladoch opisuje, že obdobie prázdnin, počas ktorého učiteľia „neučia“, neznamena, že nepracujú. Pričom nejde len o evidentnú nevyhnutnosť, ktorá sa naskytá v danom období, namiesto učenia vykonávať administratívnu agendu v súvislosti s vyučovacím procesom a žiakmi, realizáciu dokumentácie, inventarizácie, archivácie, či prípravy učebných materiálov, vybavovania korešpondencie s rôznymi subjektmi, ale aj o fyzickú prácu na zveľadovaní priestorov a inventáru tried i školy, či povinnosť zúčastniť sa letných pobyto, na ktorých učiteľia nesú zodpovednosť za nehody, zranenia a škody spôsobené konaním žiakov, ktorí sú pod ich pedagogickým dozorom. Na tieto pracovné povinnosti sa autorka zameriava, aby dokázala, že obdobie prázdnin patrí k rovnako exponovaným vo výkone povolania učiteľa. Z pozície zainteresovanej osoby predstavuje dlhý „zoznam tých najsúrnejších robôt, ktoré som počas celého školského roka musela kvôli nedostatku času stále odkladať“ (Räu-Lehotská 2024, 100). Autorský prístup v tejto poviedke sprevádza úsilie o korekciu verejnej mienky. Próza *Ako je tým učiteľom dobre*, ktorá oplýva dokumentárnou presnosťou, vecnou argumentáciou a názornosťou, je kontexte prozaickej tvorby autorky skôr výnimkou, ktorá potvrdzuje pravidlo.

Vplyv postmoderny

V tvorbe Anny Räu-Lehotskej dominuje krátka próza, v ktorej je minimum postáv a tie vstupujú do príbehu hotové, neprechádzajú zjavným vývojom, ale pociťujú výraznú potrebu premeny a určitým spôsobom sa prejavia. Pričom ide o konkrétne i symbolické „spredmetnenie konania človeka proti automatizácii pracovného i osobného života“ (Šenkár 2019, 194). Príbeh je iba naznačený, dej potlačený v prospech zaznamenávania situácie, podávania správy o významných okamihoch každodennosti, lyrických zápiskov vnútorného stavu, opisu interakcie s ľuďmi. V týchto prózach sa prejavuje rezignácia na veľký príbeh a sústredenie na jednotlivosti. Autorka nemá vopred danú predstavu o zaradení diela, obsah si hľadá vhodnú formu a utváranie tejto predstavy zostáva v procese hľadania i po napísaní a pokračuje vo vedomí čitateľov. Jej tvorbu charakterizujú postmoderné postupy: miešanie a modifikovanie žánrov, druhov, štýlov a perspektív, aplikácia rôznych typizujúcich prvkov, nenávratná strata celku, inklinácia ku kratším žánrom, priorita formy, nostalgia a irónia. Ako napísal predstaviteľ filozofického postmodernizmu Jean-François Lyotard: „postmodernosť môže združovať najprotikladnejšie perspektívy“ (1993, 38), zničujúcu bezradnosť a oslobodzujúcu sebaíroniu.

Napokon túto kombináciu ako interpretačnú možnosť ponúka poviedka Čižmy, vyznačujúca sa ironizovaním spracovania vážnej témy individuálnej pamäte a mystériózne rozvíjaného námetu. Kontraproduktívnosť je v tomto prípade sebareflexívna. Napokon fakt, že autorská stratégia je inšpirovaná znakmi postmoderny, konštatovali aj interpreti literárneho diela A. Räu-Lehotskej (Anoca 2012; Matyášová 2016; Šenkár 2019).

K otázke druhovej a žánrovej charakteristiky

Medzi prózou a poéziou obsahovo, výrazovo i v súvislosti s voľnou umeleckých jazykových prostriedkov je plynulý prechod, a ten je predovšetkým formálny. Literárne texty autorky sú druhovo a žánrovo nejednoznačne vymedzené, oscilujú na rozhraní „medzi epikou a lyrikou“ (Anoca 2012, 61). Texty ktoré sa v procese kreovania prikláňajú do kategórie poézie, resp. prózy charakterizuje úsporná ekonómia vyjadrovania, gnómičnosť a skratka.

Vo veršoch Räu-Lehotskej narastá obmieňanie posolstva, opakovanie autorského prístupu, ktorý stotožňuje vnútorný svet a stav duše lyrickej hrdinky s poveternostnými podmienkami a javmi prírody. Proces znižovania intenzity denného svetla a zhoršovanie počasia odráža nálady lyrického subjektu a vytvára atmosféru básní. To isté sa ustavične vracia a rezonuje s istými sémantickými odtienkami, ale zostáva rovnako páľivé, bez formálneho riešenia, s nádychom tajomstva, čo otvára priestor pre participovanie čitateľa. Autorským zámerom je prienik k podstate medziľudských vzťahov a ich vyjasňovanie. Tento proces sa deje za oponou, ktorá je čiastočne nepreniknuteľná a má intímny význam. Autorka sa snaží dať okolitému svetu a vlastnému životu pevnejší základ, nájsť istotu a stabilitu. Jej poézia má tiež znaky tradičnej poetiky, symbolistický pocit oneskorovania, avantgardnú rehabili-

táciu genitívnej metafory. Pracuje tiež s tichom, ktoré tvoria slovami ťažko vyjadriteľné myšlienky, niečo nevypovedané, resp. zamlčané. Zo slov rozhodných do priestoru básne vyvstáva nečakaná súvislosť. Zreteľne čitateľný je postup literárneho animizmu, ktorý stotožňuje prežívanie, nálady subjektu s výslednou atmosférou, ktorá pôsobí na čitateľa. Pričom sa využíva energiu prírodných síl, astronomické meteorologické motívy a poveternostná situácia odrážajúca citové rozpoloženie, v tom je táto poézia moderná, zaznievajú v nej ozveny Kraskovho symbolizmu. V spleti alúzií, voľných asociácií a básnických reminiscencií, defiluje introspekcia a naznačuje smer k osobnostnej lyrike.

Aj prózy Záblesky, Hviezda, Zatmenie slnka, ktorých „základom je astronomická téma“ (Vitězová 2012, 61) sú lyrizované. Prírodné motívy odrážajú vnútorné stavy, pocity a nálady protagonistu. Zároveň vytvárajú lyrickú atmosféru, v symbolickej rovine zohrávajú aktívnu úlohu, revitalizujú stav vecí a majú katarzný účinok. Napríklad v štruktúre motívov počasia frekventovaný „očistný dážď, ktorý zmyje ľudské neduhy a spomínanú monotónnosť bytia“ (Šenkár 2024, 117). Inými slovami, autorka do nečasu vlieva nádej, predpokladá následné javy, že po búrke sa vyčiasí, po daždi vyjde slnko, po noci a tme sa opäť rozjasní. V prózach i básňach naznačuje, že život má pohyblivý základ, ľudské hodnoty a vzťahy sú nestále a krehké. Hľadá spôsoby komunikácie a porozumenia medzi ľuďmi.

Eva Vitězová rozdeľuje prózy Räu-Lehotskej na poviedky, v ktorých sa prejavuje „zreteľná orientácia autorky na lyrizujúce návraty“ (2012, 61) a na každodenné poviedky. Prózy z prvej skupiny využívajú básnické prostriedky, lyrickú energiu, približujú sa k poézii a majú zväčša alegorické vyznenie. Ich druhovú príslušnosť vyjasňuje grafická úprava. Každodenné poviedky s epickým pôdorysom (Vitězová 2012) a náčrtom príbehu, ktoré vytvárajú druhú skupinu próz, sú nezriedka motivované autobiograficky a vyznievajú veľmi realisticky. Skutočne miestami pôsobia ako realistické črty (Šenkár 2019). Navyše obsahujú prekvapivý zvrat a otvorený záver, s potrebou interpretačného završenia významu, zamyslenia a čitateľovej spoluúčasti. Celkovo majú prózy Räu-Lehotskej spravidla kratší rozsah, preto ich Dagmar Anoca hodnotí ako „minipríhody“ (2010, 133). K tomuto označeniu sa prikláňa aj Patrik Šenkár, ktorý spracoval dolnozemsú slovenskú literatúru v Rumunsku najpodrobnejšie a skonštatoval „bohatý výber metód spracovania jednotlivých mikropříbehov“ (2019, 198).

Záver

Literárne dielo Räu-Lehotskej sa vymyká presnejšej kategorizácii, je pestré a rôznorodé, rozpína sa od realisticky konkrétnych textov až po texty číro imaginatívne. Preklenúť vzdialenosť medzi ilúziou a realitou napomáha častý motív pohybu postáv. Výpoveď sprevádza postmoderné spochybnenie tradičných foriem. A výpoveď je takisto postmoderne otvorená. Autorka predstavuje fragmenty možných príbehov. Zameriava sa na detail, ktorý a je vitaným prvkom ozvláštnenia textu. Všíma si ako drobný omyl, podnet, ponuka, či správa, alebo situácia, dokážu zmeniť stav vecí, rozhodíť vzťahy a pohnúť udalosti podivným smerom.

V literárnej komunikácii, ktorú navodzujú tieto texty, sa prisudzuje dôležitá úloha čitateľovi, ktorý je „v postmoderne aktívnym spolutvorcom významu, nie pasívnym konzumentom“ (Nicol 2009, 14). Špecifikovanie významu, zmyslu a posolstva diela je do určitej miery, v závislosti od výstavby konkrétnych textov, na fantázii čitateľa. V danom kontexte otázne vyznieva tvrdenie, že poskytuje „prakticky neobmedzené možnosti interpretácie“ (Matyášová 2016, 36). Nepreberné možnosti sú v ponuke „bezbrehého postmodernizmu“ (Welsch 1994, 10). Räu-Lehotská pozná vlastné limity. V rôznorodosti je autorsky konzistentná, viac, či menej otvorená pre čitateľskú hľbavosť. Adresátom jej diela, ktoré má nesporne osobný význam, je podobne naladený príjemca. Spolutvorba pritom nie je cieľom, jestvuje ako slobodná voľba pre adresáta. Analyzované literárne dielo, ako sme ukázali, má i tradičné, modernistické prvky. Mimo textu je len nezainteresovaná predstava, to podstatné je v ňom vyjadrené, naznačené a zašifrované.

Autorská stratégia Anny Räu-Lehotskej sa vyznačuje úsilím uchopiť pominuteľné, snahou vyjadriť, čo sa slovami dá len ťažko, zachytiť, čo sa objavuje a stráca. Prezентuje hľadajúce postavy. Veci, ktoré mali pevné miesto, neočakávane miznú, alebo sa nájdu na inde. Nečakané impulzy sa vynárajú zo zabudnutia a vtŕhávajú zo zabehaného stereotypu. Autorka skúma dotyk nevšednosti s každodennou realitou.

Príspevok vznikol ako výstup projektu Kultúrnej a edukačnej grantovej agentúry (KEGA) Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. Registračné číslo projektu: 001UJS-4/2025; názov projektu: Chrestomatia z kultúrneho kontextu dolnozemsých Slovákov I.; vedúci projektu: doc. PaedDr. Patrik Šenkár, PhD.

Literatúra

- Anoca, Dagmar Mária (2010): *Slovenská literatúra v Rumunsku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2. vydanie.
- Anoca, Dagmar Mária (2012): Pevne zabývaná vo svojom literárnom priestore. *Naše snahy Plus* 9(4), s. 61–62.
- Eco, Umberto (2015): *Otvorené dielo* [e-kniha]. Praha: Argo.
- Hubík, Stanislav (1991): *Postmoderní kultura. Úvod do problematiky*. Olomouc: Mladé umění k lidem.
- Jankovič, Milan (2014): *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum.
- Liotard, Jean-François (1993): *O postmodernismu*. Praha: Filosofický ústav AV ČR.
- Matyášová, Martina (2016): Postmoderna a súčasná slovenská literatúra v Rumunsku (Postmodernistické tendencie v tvorbe Anny Räu-Lehotskej). *Romanoslavica* 52(1), s. 33–42.
- Nicol, Bran (2009): *The Cambridge Introduction to Postmodern Fiction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nosková, Ingrid (2014): *Interpretácia literárnych textov ako čitateľský stimul*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum.

Räu- Lehotská, Anna (2024): *Záblesky sprisahaného času*. Nadlak: Vydavateľstvo – Editura Ivan Krasko.

Šenkár, Patrik (2011): Anna Räu-Lehotská: Zvitok predsavzatí (recenzia). *Slovenské pohľady* IV+127(10), s. 123–125.

Šenkár, Patrik (2015): Anna Räu-Lehotská: Nesúlady (recenzia). *Slovenské pohľady* IV+131(7–8), s. 284–287.

Šenkár, Patrik (2019): *Novodobá prozaická tvorba Slovákov v Rumunsku (z rokov 1976 – 2019)*. Nadlak: Vydavateľstvo – Editura Ivan Krasko.

Šenkár, Patrik (2024): Odkazy prozaických a poetických zábleskov jubilujúcej Anny Räu-Lehotskej pre (nielen) dolnozemsých čitateľov. In: Räu- Lehotská, Anna: *Záblesky sprisahaného času*. Nadlak: Vydavateľstvo – Editura Ivan Krasko, s. 115–130.

Vítězová, Eva (2012): *Voľný kúsok priestoru Anny Räu-Lehotskej*. Dolnozemský Slovák 17(1–2), s. 60–61.

Welsch, Wolfgang (1994): *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon.

Žemberová, Viera (2018): Poznávacia tendencia textu a stratégia autora. *Proudy* [elektronický dokument]: *středoevropský časopis pro vědu a literaturu* 9(1), s. 1–5. http://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/materialy/2018/1/zemberova_poznavacia_tendence_textu.php#articleBegin